

יומן גיטו ווארשה

לומדים תורה בבית המלאכה „שולץ“

מאת הלל זיידמן

גיטו ווארשה, הושענא רבא, 2 באוקטובר 1943.

עשיתי היום סיוור בכל בתי המלאכות בגיטו. קבלתי רשיון לכך כדי לחפש ספרים וספריות. אבל חשתי למעשה בני אדם. יגעתי ומצאתי בני אדם — ספרים חיים. כמה טפשי הגיטו בבילא, דקיימי קמי ספר תורה ולא קיימי קמי גברא רבא (כמה שוטים הבבלים, הקמים לפני ספר תורה ואינם קמים בפני אדם גדול) — אומרת הגמרא, בתלמוד בבלי עצמו. אנחנו מחפשים ספרים, וכאן מתגללים במחסור ובמצוק אצרות רוח חיים.

הנני בבית המלאכה של שולץ. אני בא בשעה שהקהל דופק במסמרים ואומר הושענות. כאן נתלקטו, חודות לאחד המנהלים מר אברהם הנדל, סלתה לשמנה של האורתודוכים: סיה: אדמו"רים, רבנים, תלמידי חכמים, עסקנים דתיים, חסידים ידועים. הנה יושב ליד סדנת תיקון נעלים (העבודה אינה אלא הוצאת המסמרים בצבת) הרב מקוויגלוב, יהודה אריה פרומר, ראש הישיבה לשעבר של „ישיבת חכמי לובלין“, הוא יושב כאן ורר חו מתנשאת לעולמות אחרים. הוא איננו פוסק מללמוד בעל פה. שפתיו נעות כל הזמן. מזמן לזמן סונה במלה לאדמו"ר מפיאסצ'נה ר' קלונימוס שפירא, מחבר „חובת התלמידים“, היושב ממולה. ומתפתחת שיחה חרישית בדברי תורה. מרחפים מאמרי חז"ל ודברי פוסקים. ועוד מעט מופיעים על סדנת הסנדלרים, יתרו נכון במוצת ובפיות של הגאונים — הרמב"ם והראב"ד, בעל הטורים ורמ"א, ראשונים ואחרונים. בחלל בית המלאכה צוברים בסך גאון

נים וגדולים — מה לי אנשי ס.ס., מי לי משגיחים גרמנים. מה איכפת רעב ומצוק ונגישות ואימת מות? הרי מרחפים בעולמות העליונים, הרי יושבים לא בבית המלאכה ברחוב נובוליפיה, 46, אלא — בלשכת הג'זית, בסנהדרין.

כך יורדים בני אדם למצוקה וכך הם מתרוממים לגובה רוחני, לדרגה עליונה. בשבתי ליד השולחן רואה אני את ידידי משה פנחס הרץ, העילוי מביאלה, צעיר בעל ראש שהוא אש אוכלה. לא ייעף ולא ייגע, הוא מסור על ימין ועל שמאל דברי רמב"ם ודברי תוספות ודברי ר"ן ויש הכרח לרסנו, שהרי יכולים להכנס אנשי ס.ס., הצעיר אברהם שלמה רבינוביץ, בנו של האדמו"ר מניישטדט וחתן ר' יוסף פרנקל מביליץ, יושב מן הצד, ולידו ר' אברהם אוסטרובר וחרב מפאביאניץ ר' אברהם אלטר, הרב מסוסנוביץ דוד האלברשטאם, עסקן המזרחי הרב בלומנפלד, מזמן לזמן מוסיף הרב רבינוביץ נוסף משלו, דרך אגב, בענותנות, רק לשכניו ואחד מהם מוסר את הדבר הלאה, והאריזת שבחבורה, הרב מקוויגלוב ואחרים מטים אונם כאפרכסת: הצעיר מדבר אל הענין. מתחילים שוב לנתח ולחקור ולעיין.

אחר כך אמר לי הרב מקוויגלוב: „עתיד צעיר זה להיות גאון. לא ידעתי כלל עד היכן הדבר מגיע.“

ושם אני פוגש את רבקה אלטר-רפפורט. אין לה אלא דאגה אחת: מה שלומו של פר ארליאן, מנהל הסמינריון „בית יעקב“ ומה הוא אומר. כפי שמספרים לי עובדת היא במט

בח בית המלאכה. חוץ משתים עשרה שעות ליום עובדת היא עוד לילות אחדים בשבוע כדי להיות פנויה בשבת. חוץ מזה עובדת היא לילה אחד במקום יוכבד לוי-אלטר (אחות הרב יצחק מאיר לוי) כדי לפטור אותה מחלול שבת.

— בשבילי הדבר פרור — אומרת היא — בשבת אינני עובדת. ומה יכול להיות? מוכיחה אני דוקא לחיות? על כל פנים אינני מוכרת את השבת. — אומרת היא בחלל-סיות ובפשוטות.

הרבנים היו כמובן מתירים לה לעבוד בשבת. פיקוח נפש דוחה שבת. אבל היא איננה שואלת שאלות. ויהודה לייב אורי-ליאן מלמד תורה לתלמידותיו הנשארות ומכינים לתוך תלמוד ענין רבקה לוי-אלטר. היא נושא ובעיה. היא בעלת הבנה עמוקה והשגות רחבות ומקפת כבוד מכל החוגים, אסילו החפשיים בדעות. לא כל אחד קרוב לדעותיה, אבל באשה גוצה זאת, שנזדקנה בלא שת, רואים גדלות (בנה פנחס, נער בן 16, יש לו השגות, ידיעות והבנות של אדם גדול).

בית המלאכה „שולץ“ הוא עולם בפני עצמו. כאן מקלט הסולת של האדוקים. אני מוצא שם את הרב סנדר מפוזנא, הרב שמחה טרייסטמן מלודן, הרב ד"ר גליצנשטיין מגרודן-זינדן, את העילוי הצעיר בנו של הרב מנחם זמבא, אהרן זמבא, העסקן של המזרחי רדומס'קי, את האחים רפפורט וביליץ, את אחיו של הרב יצחק מאיר לוי: מוטיל, יוסף לייבל, שם היה גם ר' משה בצלאל, אחיו של האדמו"ר מגור, ר' מאיר אלטר, בנו הבכור של האדמו"ר מגור, ר' בונם לוי מלודן, ר' צבי גור אריה ובניה, — מולם גורשו לטרבליאנקה.

הנשארים יושבים ולומדים, חיים בדחוקות, ברעב ובפחד, אבל שקועים בעולמות רוחניים. הם עולים מן המציאות העגומה למדרגות עילאיות.

בפרק הבא — בגליון הקרוב משומדים בגיטו ווארשה.